

NEMZETKÖZI PÆDAGOGIAI KONGRESSZUS BUDAPESTEN, 1896-BAN.*

Jelen cikkemhez az impulzust a milleniumi nemzetközi *tanító*-kongresszus eszméje adta meg, melyről először röviden a budapesti lapok szeptember 14-diki számában, majd valamivel részletesebbet az október 7-diki lapokban olvastam. Felszólalásom általános és általánosító természetű lévén, csakhamar beláttam, hogy azt legalkalmasabban a «Magyar Pædagogiai Társaság» foruma elé vihetem.

Főleg két dolgot szeretnék az alábbiakban bebizonyítani: 1., hogy csupán nemzetközi *tanítói* kongresszus nem kívánatos, de nem is létesíthető; 2., hogy egy nemzetközi *pædagogiai* kongresszus valósítása az eddig kijelölt úton s csupán a megnevezett esz-
közökkel el nem érhető.

A nemzetközi *tanítói* kongresszusnak nem vagyok híve, mert halva született gyermek, mert nem valósítható. Országos, nemzeti s hazai tanítói kongresszusról már hallottam, nemzetköziről nem, bár ép a mi sajátságos s szomorú *nemzetiségi* viszonyaink közt még egy országos-nemzetközi tanítói kongresszus is képzelhető. De általánosabb, valódi nemzetközi értelemben tanítói kongresszus szinte lehetetlen. Miért? — Mert minden nemzetközi összejövetel s érintkezés lehetőségének alapfeltétele az anyagi s a szellemi erő, mely két tényező a mi esetünkben egymástól el nem választható. Vagy, hogy érthetőbben fejezzem ki magam s minden nem szándékolt félreértésnek elejét vegyem: még ha a német, a francia, az angol, az olasz s akár az orosz tanítónak volna is elég pénze, hogy megjelenjék, ennek «tanító-értekezleti» szempontból nem

* Felolvastatott a M. Pæd. Társaságnak 1893 decz. 16-ikán tartott rendes havi ülésén.

venné hasznát sem ő, sem mi, ha nem érintkezhetnénk, nem beszélhetnénk vele! Mivel külföldi vendégeink magyarul, mi pedig németül, francziául, angolul, olaszul és oroszul együttesen legalább a milleniumig alig tanulunk meg, magyarul pedig nem tárgyalhatnánk, németül talán, francziául, angolul sehogy; komolyan a nyelvi kérdésnek ilyen nemzetközi kongresszusoknál alkalmazott azon megoldását kell szemügyre venni, mely a tárgyalásokra egy vagy legfeljebb két európai nyelvet, mondjuk a francziát és a németet állapítja meg. A nehézség azonban még ezen enyhített megoldás mellett is fennáll, mert tudomásom szerint úgy nálunk, mint a külföldön, a *népiskolai* tanítók nyelvismeretei nem igen sokszertűek, sőt nemzeti szempontból nem is szükséges, hogy azok legyenek.

Ámde az anyagi szempontokat sem szabad kicsinylenünk, mert azzal csak nem érhetjük be, hogy a külföldi államok egy-két képviselőt lássanak el pénzzel s küldjenek el közénk, avagy, hogy a szomszédos Ausztriából néhányan Budapestre ránduljanak — nekünk a keretet ki kell szélesíteni s főleg arra törekedni, hogy minél többen önként keressenek fel, s hogy az illetők kollegiális és olcsó fogadtatásban részesüljenek, nem pedig méltatlan sarczolásban.

A kifejtett akadályok s aggodalmak daczára is, a felvetett *eszme magvát* egészségesnek s üdvösnek találván, kedvvel gondolkodtam azon, vajjon nem lehetne-e a szép eszmét némi módosítással megvalósítani? Első pillanatban nemzetközi *tanári* kongresszusról álmodoztam, de kerülni óhajtván az önzésnek még látszatát is, nyomban az általánosabb s úgy az elemi és közép, mint a felső oktatást magába ölelő, tehát mindennek s mindenkinek eleget tevő *nemzetközi paedagogiai kongresszusra* tértem át, mely a szükséghez képest még akárhány speciálisabb szakosztályra volna bontható. Egy ilyen kongresszusban, úgy vélem, az anyagiak és a szellemiek, utóbbiak alatt újból a nyelvismeretekre czélzok, jóval nagyobb mértékben volnának feltalálhatók. Egy ilyen kongresszus, menten minden egyoldalúságtól s kibővített hatáskörrel, eredményesebben szolgálná nemcsak az általános nemzetközi ügyet: a nevelést és az oktatást, de a *mi* különleges nemzeti ügyünket is, a mennyiben többen több helyről s több ideig jönnének, sajnos, még oly kevésbé ismert hazánkba, és saját tapasztalataik s megfigyeléseik alapján terjesztenék otthon rólunk szerzett

ismereteiket s rombolnák le, legalább részben, azon szegyenletes elöítéleteket, melyeket elleneink elég hosszú időn keresztül vetettek el s ápoltak a külföldön. Egy ilyen kongresszus végre szervesen egyesíthetné mindazon szakférfiakat és tudósokat is, kik esetleg más főczélból vagy más specziálisabb természetű kongresszus végett látogatnak majdan el hazánkba.

Most pedig, néhány részlet helyesebb megvilágítása kedvéért, sorra veszem azon tételeket, melyeket a *Pesti Hirlap* október 7-iki számának — úgy hiszem — autentikus közleménye szerint a meghívott tanférfiak értekezlete megállapított.

1. «Az értekezlet abban állapodott meg, hogy a tervre és annak kivitelére nézve a vallás és közoktatási miniszterhez fordul.» — Tudva, hogy oda fent mennyire el vannak foglalva, s hogy a rendes munkát is alig győzik, ezen talán nem egészen helyes, de mindenesetre igen kényelmes eljárás helyett czélszerűbb lenne a tervezet kidolgozása végett az ország többi tanügyi egyesületeivel, első sorban az Országos Középiskolai Tanáregyesülettel érintkezésbe lépni, s csak ily szélesebb rokonság közreműködésével összeállított s legalább főbb vonásaiban *kész tervzetet* mutatni be a közoktatási kormánynak. Ezen előkészítő működésnek egyik elengedhetetlen föltétele, hogy az anyagot, rendezést, kivitt s mindennemű okulást illetőleg, a megelőző rokon vállalatok (pl. a chicagói nemzetközi paed. kongresszus) alaposan áttanulmányoztassanak.*

2. «A programba fölveendő kérdések volnának: az iskolapadok szerkezete, az álló és dőlt írás között való különbség s annak eldöntése, hogy a kettő közül melyiknek a tanítása előnyösebb, a népiskolákban az egyfolytában való tanítás és a tompa elméjűeknek vagy nehezebb felfogásúaknak a többi növendékektől való elkülönítése s még több ezután megállapítható tanügyi kérdés.» Ezzel ellentétben áll egy másik czikk (l. a Nemzetközi tanítókongresszus cz. vezérczikket a *Budapest* október 11-iki számában), mely viszont azt vitatja, hogy «ha a nemzetközi tanítói kongresszus csupán a nevelésügyi általános kérdések keretén belül maradna.. akkor ránk nézve az egész dolog minden mélyrehatóbb eredmény nélkül múlik el»; e czikk írója szerint a kongresszusnak főczélja

* Mihelyt az erre vonatkozó eredeti s hiteles adatokat megkapom, e helyen is ismertetni szándékozom.

az, hogy külön államiságunk, nemzeti multunk, jelenünk s jövő törekvéseink felől helyesen tájékoztassuk az idegeneket, a mely cél megvalósítására hazánk s nemzetünk életére, kivált történetére s közjogára vonatkozó rövid munkák volnának különböző nyelven s ingyen szétosztandók.

Újból bocsánatot kérek, de engem ezen két program közül egyik sem elégít ki: amaz szakszerű és általános, de sovány, emez, bár kívánatos, de csak közvetett természetű. Azon programnak, melylyel nyugodtan léphetünk a pædagogusok nemzetközi kongresszusa elé, *első sorban nemzetközinek*, általánosnak, vagyis olyannak kell lennie, mely lehetőleg mindenkit érdekel; e mellett szükséges, vagy legalább is kívánatos, hogy *a tudományt is előbbre vigye*. Ne féljenek kérem: ezen szempontok nem hogy csorbítanak, de közvetve még előmozdítják a mi *nemzeti* érdekeinket is, melyet a külföld előtt feleslegesen túlságosan hangsúlyozni, a mennyiben helyes rendezés mellett, mintegy önmaguktól valósúlnának. Szerintem «az ezután megállapítandó tanügyi kérdések» volnának tehát még csak az igaziak. Nagyfontosságú feladat ez, mely idejekorán foglalkoztathatna egy nemzetközi előkészítő bizottságot, mely javaslatokat (thémákat) stb. bárkitől elfogadna s a mi jó, azt értékesitené.

Az amerikaiak gyakorlati észjárása csakhamar eltalálta itt is a helyes és eredményes utat: a sajtó s külön Értesítők és röpiratok útján hívták fel az illetők érdeklődését és biztosítani igyekeztek közreműködésüket. Ilyenek régiebb időből: Preliminary Circular respecting the exhibition of education at the world's industrial and cotton centennial exposition (Washington gov. print. off. 1884; department of the interior, bureau of education); Circulars of information of the bureau of education (Washington gov. print. off. 1884). — Az idei chicagói kiállítást megelőzőleg az Egyesült-Államok közoktatási biztosának (Harris W. T.-nek) elnöklete alatt működő előkészítő és szervező bizottság szintén *egy nemzetközi felhívást* küldött szét, melylyel kérdések és tételek beküldésére szólított fel, s az anyagnak az alábbiakban felsorolt s természetes osztályozását fogadta el.

Nehogy azonban a terméketlen kritika vádjával illettessem, legyen szabad röviden néhány alkalmas témát megpendíteni.

1. *Elemiek*: Szükséges-e okvetetlenül, hogy az elemi oktatás az eddig megrögzött szokás szerint a 6—10. életévig tartson, s nem

lehetne-e ugyanazon célét még jobban egy évi késedelemmel három év alatt (7—10.) elérni? — Nem volna-e célszerű s a rideg átmenet közvetítése s a gyermekek testi fejlődése szempontjából indokolt, az I. elemi iskolai évben a tanítást naponként két délelőtti vagy legfeljebb $1\frac{1}{2}$ —2 délelőtti és egy délutáni órára redukálni? — 2. Középiskolaiak: *Az egységes iskola kérdése.* Mert nagyon is elérkezett az ideje: a klasszikus s a reális irány nagy s évszázados küzdelmének végleges (?) eldöntését provokálni s előmozdítani kellene. — Specziális magyar tanügyi intézmények: az önképzőkörök (kapcsolatban a rokon angol s francia intézményekkel). — A modern nyelvek tanulása és tanítása; a többnyelvű nyelvtanok (Parallel-Grammatik). — A nemzetközi nevelés. (L. Wiese: *Deutsche Briefe über englische Erziehung* [Berlin, 1877] II. 105 l. f.) stb.

3. Főiskolaiak: A tanárképzés módjai a különböző államokban. — A modern nyelvek tanárainak képzése: külföldi utazási ösztöndíjak, állami csereviszony a tanárjelölteknel (úgy mint nálunk a magyar- és a németajkú tanulóknál dívik). — Az egyetemi hallgatók segélyezése. — Nemzetközi deák-egyesület.

4. Általánosak: A nemzetközi pædagogiai kongresszusok állandósítása. Miben és mennyiben nyilvánul a szomszédos államok pædagogiaijának és tanrendszerének kölcsönhatása és befolyása? — Nemzetközi összehasonlító statisztikai kimutatások a tanügy minden ágára; nemzetközi bibliographia a pædagogiai folyóiratokról s a pædagogiai szakirodalomról,* nemzetközi kimutatás a pædagogiai egyesületekről, nemzetközi kötelező csereviszony a közokt. miniszteriumok s a pædagogiai társulatok között; nemzetközi levelezők szervezése. Egy nemzetközi tanügy-adminisztratív Értesítő megalkotása. (Analógiák: a Dreyfus-Brissac által szerkesztett *Revue internationale de l'enseignement* nem eléggé nemzetközijellegű; mintaszerű jogi téren a *Sommaire périodique des Revues de Droit* [Bruxelles], melynek minden országban van munkatársa, s mely különböző szakok szerint gondosan osztályozva adja az újabb könyvek és cikkek rövid tartalmát.) — Állandó nemzetközi nevelési-tanács (Bleibender Internationaler

* A porosz kormány a chicagói kiállítás részére iratott illet: «Verzeichniss der pädagogischen Zeitschriften, Lehrbücher und Lehrkalender Deutschlands» (Berlin, Otto Arndt).

Erziehungs-Rat: H. Molkenboer: Bonn). — A tanítók és az iskolák értékesítése a béke eszméjének terjesztésére (Nemzetközi béke-egyesületek). — Pædagogiai közkönyvtárak. Bécs kezdeményezte egy ily «Pädagogische Centralbibliothek» felállítását, hogy a tanügygyel foglalkozóknak alkalmat nyújtson oly forrásmunkák és szakfolyóiratok megtekintésére, melyeket egyesek nem szerezhetnek meg. — Surlódások a nyilvános és házi nevelés terén (Friction). (Összehasonlító neveléstudomány). (Analógiák: Essai de physique comparée par M. P. Heen de Louvain [Bruxelles 1885]. — Histoire comparée des systèmes de philosophie par M. Degerando, Paris 1823, 4 köt. [Journal des Savans 1825 p. 434]) stb.

Nézzük már most a kérdés *anyagi oldalát*. «Az értekezlet a kongresszus rendezéséhez költségfedezetet nem kér s megelégszik azzal, ha a kormány a külföldi tanító-testületeket (melyeket?) az illető kormányok útján meghivatja (meghívja?)» — Úgy látszik az «értekezletnek» vagy «több előkelő pædagogusunknak» nagyon sok a pénze, avagy az ilyen vállalatokat csupán elméletből ismerik, mert bizony úgy mint mindent, úgy ezt is, jól megcsinálni pénz nélkül nem lehet. Gondoljunk csak vissza az *Orsz. Középisk. Tanár-Egyesület* által rendezett tanszer-kiállításra, pedig az ennél jóval szerényebb vállalat volt! Azért én igenis igénybe óhajtom venni a közoktatási kormány anyagi támogatását is 1. mert szükséges; 2. mert lehetetlen, hogy az ez elől elzárkózzék. Nem akarok részletekbe bocsátkozni, s azért csakis a meghívókra, az alkalmi kirándulásokra, a gyűlések rendezési s a tárgyalásoknak legalább kétnyelvű kinyomatási költségeire mutatok rá.

Most pedig még az apasági kérdést szeretném eldönteni. A *Pesti Hírlap* idézett száma szerint «a vallás és közokt. miniszter még nem felelt az előterjesztésre, de hihetőleg rövid idő leforgása alatt véleményt mond a felvetett érdekes tervre nézve». Az *Egyetértés* szerint (október 8.) «a közokt. miniszter közelébb leíratot intézett a tanfelügyelőségekhez a nemzetközi tanító-kongresszus tárgyában az értekezlet (számos tanügyi kapacitás) kimondotta, hogy miután a kongresszus még elvi szempontból sem kifogásolható, de a tanügyet nagyban elősegíti, azt tőle telhetőleg támogatni fogja s létrejöttét elősegíti.» Hasonló értelemben ír a *Budapest* (október 11.): «a tervet, mely a közoktatási minisztériumtól ered, az összehítt szakemberek helyeselték.» — De elvégre s nem ez a fődolog: származzék az eszme a tanítóktól, a minisz-

tériumtól vagy akár a tanároktól, a nemzeti kultúra érdekében a jót onnan kell hogy vegyük, a hol találjuk — hisz amúgy sem oly gyakori! S azért kell, hogy a nemzetközi paedagogiai kongresszus eszméje mindannyiunk részéről a legnagyobb pártolásban s a legkitartóbb figyelemben részesüljön. Testületek s egyesek pedig idejekorán készítsék elő a talajt, buzgólkodjanak oly kedvvel s lelkesedéssel, melyet e szép s jó eszme önmagában rejt s kisugároz, s ha mindenki magánúton külföldi ismerőseit, a közoktatási kormány pedig a külföldi államok tanügyi kormányainak képviselőit arra tudja bírni, hogy 1896-ban Budapesten megjelenjenek, úgy a győzelem a miénk, a siker biztos s «*a milleniumi krach*» nálunk nem fog bekövetkezni!

Végül úgy a tanítók mint a tanárok elnézését kérem, a miért e fontos tárggyal ily röviden bántam el. Mentségül csak a rendelkezésemre álló idő rövidségét hozhatom fel, de bizom abban, hogy az egészséges csira kedvező talajra hull. A paedagogusok istenének áldása kísérje a nemzetközi *tanító*-kongresszus második bővített kiadását: a nemzetközi *paedagogiai* kongresszust!

(Eger, október havában).

KEMÉNY FERENCZ.

* * *

Utóirat s egyúttal néhány észrevétel Nagy László úr indítványaihoz. E folyóirat novemberi füzetét azon a t. olvasó előtt bizonyára nem ismeretlen érzéssel vettem kézhez, melyet a saját szellemi termékeink iránt táplált gyengédség és — gyengeség azok viszontlátásakor idéz elő. S ime cikkem helyett a füzet utolsó lapján Nagy László indítványaira bukkanok, melyek olvasásakor olyformán éreztem magam, mint mikor egy jó ismerősünkkel, ki együttes ebéd után néhány hétre elutazik, újból találkozunk — már a vacsoránál.

E jó ismerősöket s kedves rokonokat őszinte örömmel fogadtam, mert ki fogja az apaságot, a prioritást kutatni akkor, midőn két egymástól távol álló s egymással ismeretlen forrásból csaknem egyidőben ugyanazon eszme lát napvilágot, mindennél fényesebben igazolva: a felmerült eszmék jóságát és érett voltát?

Bár eredeti cikkem már nem áll rendelkezésemre, a t. szerkesztőség engedelmével, néhány rövid észrevételt óhajtok tenni Nagy László indítványaira; előre bocsátva azt, a mi a sikert,

értem a valósítást, nagyban elő fogja mozdítani: az indítványok *lényegének* megegyezését.

Igénytelen észrevételeim a következők:

ad 1. a) Ne csupán a magyarországi pædagogiai művek, de a szakkérdések bibliographiájára olyannyira fontos *folyóiratok* is gyűjtessenek össze. Ne állapodjunk meg ezeknek múltó értékű *kiállításánál*, de használjuk fel a kedvező alkalmat: a magyarországi pædagogiai művek *bibliographiájának* és *repertoriumának* megírására és kiadására is. b) Egy fővárosi pædagogiai közkönyvtár megalkotásának nehéz, de még inkább költséges munkájában szövetkezzék a *Magyar Paed. Társaság* a többi hazai tanügyi társulatokkal, s dolgozzon ki egy oly katalógust, melynek alapján idővel kisebb *vidéki paed. köz-könyvtárak* is felállithatók.

ad 2. Összehasonlítva saját indítványommal, az «általános tanítói és tanári gyűlés» helyett újlag ajánlom az általánosabb «*nemzetközi pædagogiai kongresszust*», mely természetesen nem zárja ki azt, hogy a millenium alkalmával minden egyes pædagogiai szakcsoporth (kisdednevelés, népoktatás, közép és felső oktatás) külön nemzeti vagy országos kongresszusokat ne tartson. — A mi a többi tanügyi egyesületekkel való érintkezést illeti, szívből óhajtom, hogy az önző elszigetelés végre megszűnjék s egymás működéséről ne csak tudomást vegyünk, de egyesült erővel igyekezzünk az azonos célokat megvalósítani.

ad 3. Tekintve a *Magyar Paed. Társaság* rövid multját, a milleniumi kiállításon az nem szorítkozhatik csak önmagára. Mégis, a tanügyi kiállítás egyes csoportjai szerint, rendezhetne nyilvános s népiesen szakszerű felolvasásokat a nagy közönség számára.

K. F.

A NEVELŐNÖKÉPZÉSRŐL.*

A nevelőnőképzés kérdése már régóta foglalkoztatja nálunk a közvéleményt ép úgy, mint az intéző köröket. Folyamatba hozták e kérdést azok a gyakori felszólalások a napi sajtóban s az időszaki folyóiratokban, a melyek hazafias felháborodással rámu-

* Felolvasta a szerző a Magyar Pædagogiai Társaság 1893. december 16-án tartott rendes havi ülésén.